

מסכת חולין דף ט-יב

סיכום גפ"ת

kobi.tora@gmail.com

סיכום הדרה

נושאים שבדף: ג' דברים שידע ת"ח. אינו יודע הלכות שחיטה.

בדיקת הסימנים לאחר השחיטה. חזקת איסור. חמירא סכנתא. משקה מגולה.

סכין שנמצאה פגומה.

דף ט

אמר רב יהודה בשם רב, תלמיד חכם צריך ללמוד ג' דברים¹ "כתב" שחיטה ו"מילה". לרב חנניא בר שלמיא בשם רב, צריך ללמוד עוד ג' דברים "קשר של תפילין"² "ברכת חתנים" ו"ציצית". רב יהודה לא מנה את הג' דברים הנוספים משום שהם שכיחים ואינם צריכים לימוד.

אמר רב יהודה בשם שמואל, שוחט שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכל משחיטתו, וחיודשו של שמואל שלמרות ששחט לפני כמה וכמה פעמים³ בכ"ז אם לא למד הלכות שחיטה חוששים ששהה או דרס ולא שם ליבו לכך. הלכות עיקריות שבשחיטה: א. "שהייה" - אסור לשהות במעשה השחיטה כדי זמן של שחיטת עוד בהמה. ב. "זרסה" - אסור לחתוך את הסימנים במעשה נמרץ כחיתוך ירק, אלא דרך הסכין בהולכה ובהבאה. ג. "חלדה" - אסור שיהיה הסכין נסתר בזמן השחיטה, כלומר שלא יכניסו תחת העור או תחת הצמר וכד'. ד. "הגרמה" - עיקר

**** הוספות וביאורי תוספות ****

¹ ביאור הסוגיא לפי העולה מתוך דברי רש"י (ד"ה כתב; שחיטה; קשר של תפילין; הני שכיחן) צריך לדעת החכם לכתוב את שמו שיש לו נפק"מ לחתום את שמו על עדות או בשעה שישב בדין, ולמרות שיודע הלכות שחיטה צריך לאמן את ידיו בהם, ויש אומנות בקשר תפילין שצריך להיראות בו אותיות "ש" "ד" "י". אבל קשר התפילין ועשיית הציצית וברכת חתנים הם מצויים תדיר והכל בקיאים בהם, וידע מעצמו ולא צריך לימוד מיוחד.

ביאר המהרש"א, שודאי לא נזקק רש"י לבאר שצריך ת"ח להיות בקיא בהלכות ובדיני התורה שהרי כבר אמרו במסכת שבת קיד, א שת"ח בקיא אפילו במסכת כלה, אלא הכוונה להרגיל עצמו במעשה הטכני לאמן ידיו בדקדוקי השחיטה. וכן ענין כתיבת סת"מ הם חלק מההלכות ובכלל לימוד תורה, והרי לא חייב לכתוב בעצמו סת"מ שהרי יוצא באחר שכתב לו, מ"מ אלו הם דברי רב יהודה בשם רב שצריך להרגיל עצמו בענין הכתיבה. לפי פשוטו של מקרא נראה שהמהרש"א ביאר דבריו בדברי קודשו של רש"י, אף שרש"י לא זכר מאומה מעניני סת"מ, רש"י נקט ישיבת הדיינים ועדות.

באמת ברש"י תמה על רש"י, אם רב יהודה לא מנה מה ששכיח הרי "כתב" הוא שכיח הרבה באגרות וכיוצ"ב, וקשה לבאר שפחות שכיח מקשר תפילין וכו'. ולכן מפרש על דרכו של רש"י שיאמן ידיו לכתוב כתיבה נאה ומיושרת כאשר יצטרך לכתוב שר"ת ואגרות שלום. לגבי החתימה עצמה הרי יוכל לעשות בכל סימן ומועיל אף אות אחת משמו, עוד מבאר הרש"י בענייניו של "כתב" יכוון ג"כ על טהרת הלשון שיהא מצורף ומזוקק ובהדור יפה. הרש"י נוקט שנראה בכוונת הענין על כתיבה תמה דסת"מ זיונים ותגין שמצווה בו יותר מבשלוחו לכתוב הסת"מ כפי שאמרו במנחות לו, א אמר רב כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני. והביא הרש"י עוד ראיות שיש מצוה לכתוב בעצמו, וסיים דבריו שהמהרש"א כיון לאלו הדברים ולפלא שלא הרגיש שרש"י לא פירש כן (שכמבואר רש"י ביאר לגבי עדות ודיינים). עי' עוד ברא"ש סי' יב' ובשיטמ"ק, אם כתב שחיטה ומילה פחות שכיחים ציצית תפילין וברכת חתנים.

² תוד"ה ואידך, הביאו מהגמ' בב"מ שתפילין "בי בר חבו" הם מצויים. שיטת רבינו אליהו שכל יום צריך לקשור את קשר התפילין, ודעת ר"ת שאין הכוונה לקשר התפילין אלא להידוק של התפילין, וראייתו של ר"ת א. אם מבואר שקשר של תפילין הוא שכיח האם בכל יום ילך לבי בר חבו לקשור את התפילין. ב. אמרו בעירובין שאסור לקשור קשר תפילין משום שהוא "קשר של קיימא" ואם צריך לקשור בכל יום מדוע מוגדר לבר קיימא. עי' רא"ש ונו"כ.

{ כתב האבני נזר (או"ח סי' פג, ה נדפס באגלי טל בחלק השו"ת מלאכת קושר סי' כז) "לדין דלא קיי"ל כרבינו אליהו אינו יוצא בתפילין אלא בקשר של קיימא כמו בשבת דלא חשיב קשר אלא של קיימא. וכו'. והני דנסבי תפילין של אחרים ומשנין הקשר לפי מדת ראשם לאו שפיר עבדי דהבעלים ישנו אח"כ הקשר לפי מדת ראשם נמצא ראשון לא הוי של קיימא ולא יצא ידי חובתו. ומצוה

לפרסם הדבר.

הגרש"ז (מנחת שלמה ח"ב סי' ב) יישב את מנהג העולם וטען שאף שבאים אנו לדון בהלכות שבת, אמת! קשר זה אינו קשר. אולם במצוות תפילין כיון שעושה הוא את הקשר לצורך התפילין הרי זה מועיל לקשר אפי' שאולי אינו בר קיימא. כי עושה את זה לצורך מצוות תפילין. ע"כ תו"ד. ועי' בבה"ל (סו"ס לב) דהדגיש שאין לעשות קשרים שנפתחים בקל וצריך להקפיד שהקשר יהיה מהודק כדין.

³ בלשון הגמ' מבואר ב' או ג' פעמים, אבל ברמב"ם ובטור הביאו ד' או ה' פעמים, וביאר בדברי חמודות על הרא"ש שאת לג, שאין נפק"מ כמה פעמים שחט, כל עוד לא יודע את ההלכות חוששים לפסולים. ועי' בהג' אושר"י אלו הלכות צריך לדעת אותם על בוריים ואלו הלכות צריך לדעת לשאול את החכם.

מקום השחיטה למטה מטבעת גדולה שבקנה לכיוון הראיה, ואם יצא והגרים לכיוון הלשון ויצא מחוץ לטבעת הגדולה הרי זה הגרים. ה. **"עיקור"** סימן שחט כדין וסימן שני קרעו או חתכו שלא במקומו.⁴
אמר רב יהודה בשם שמואל, השוחט צריך לבדוק את הסימנים לאחר השחיטה, שנשחטו כדין במקומם וברובם. **רב יוסף טען** שנלמדה ההלכה הזו במשנה להלן שמבואר שאם שהה כדי "ביקור" השחיטה פסולה מדין שהייה, **וביאר**ו שהכוונה ביקור סימנים, **דחה אביי**, שהרי ריו"ח ביאר שמדובר בביקור חכם לסכין, **ומדובר** שהשוחט הוא חכם בפני עצמו שאל"כ כשרות השחיטה תהיה תלויה במרחק החכם,⁵ וזה לא יתכן.
שוחט שלא בדק את הסימנים לאחר השחיטה, לרבי אליעזר בן אנטיגנוס בשם רבי אלעזר ברבי ינאי, טריפה ואין בה טומאת נבילה היות ו"השחיטה" הוציאה אותה מידי טומאת נבילה היות וע"פ רוב שוחט כדין ולמרות שאסור באכילה לא החמירו לעשותה נבילה (ע"פ תוד"ה ואסורה). **אמנם בברייתא** מבואר שהיא נבילה המטמאה במגע ובמשא. **ותלו שנחלקו בדברי ר"ה** שאמר שבהמה בחייה בחזקת איסור⁶ עד שנודע שנשחטה כדין, וא"כ זאת שלא נבדקה מעולם לא הותר האיסור וככל בהמה בלא שחיטה שהיא נבילה⁷. **ור"א ברבי ינאי** סבר שאמנם יש חזקת איסור אבל אין חזקת טומאה.

אמר ר"ה בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך במה נשחטה, וכאשר נשחטה בחזקת היתר אא"כ נודע שהיא נטרפה, ביארה הגמ' שאפילו שיש רעותא לאחר השחיטה ולא ידוע אם נטרפה קודם או לאחר השחיטה, בכ"ז יש חזקת היתר אם ידוע שנשחטה כדין. **כפי ששאל רבי אבא את ר"ה** (למסקנא), זאב שנטל בני מעיים לאחר שחיטה כדין והחזיר נקובים, האם נחשוש שבמקום הנקב שעשה הזאב כבר היה נקב⁸ והבהמה הייתה טריפה או לא, ואמר ר"ה שאין חוששים⁹.

שאל רבי אבא והרי אם ראה ציפור מנקר בתאנה או עכבר באבטיח, חוששים שמא הם ניקרו במקום שהיה ניקור של נחש והפרי אסור מחמת סכנה, מוכח שחוששים שהיה נקב. **אמר לו רב הונא**, שבמקום סכנה החמירו יותר מספק איסור. **ורבא תמה** מה ההבדל בב' המקומות הלך לחומרה. **אמר אביי**, והרי מצאנו שיש לחלק שהרי ספק טומאה ברשות הרבים, טהור, ואילו ספק מים מגולים, אסורים. **אמר רבא**, בספק טומאה ברשות הרבים זו הלכה¹⁰ שנלמד מפרשת סוטה¹¹ שספק טומאה אסורים רק ברשות היחיד¹². **שאל רב שימי**, חולדה מסתובבת ע"ג ככרות

**** הוספות וביאורי תוספות ****

⁴ לשון רש"י **בנוגע לעיקור** (ד"ה שהייה) "שחט הוושט ופסק את הגרגרת הרי עיקור". ותוס' (ד"ה כולהו) תמהו שאין זה פסול בהלכות "שחיטה" או כלל לא שחט. **וביאר**ו בדברי רש"י ששחט בסכין פגומה או במגל והפסול בדבר זה משום שאין זה שחיטה אלא חניקה. הביאו את **ביאור הבה"ג** שנעקר הסימן ונשחט חוץ למקומו. וביארו תוס' שמדובר באופן שאין חסרון של הגרמה, אלא קודם הסימן זז ממקומו ואח"כ שחט כדין, בכ"ז פסול מצד עיקור, וביארו שאין זה "טריפה" אפילו שהיא שמוטה רק יש הלכה למשה מסיני שדבר כזה פסול לשחיטה. ואפילו עוף ששחיתו כשרה בסימן אחד, בכ"ז אם שימן נשטט ממקומו שחיתו פסולה. וביארו תוס' **שנחלקו רש"י והבה"ג בב' הלכות**, א. האם שמוטה היא טריפה, לרש"י טריפה ולכן לא נמנה בפסולים של השחיטה, ולבה"ג אין זה טריפה ולכן נמנה בפסולים. ב. שחיטה בסכין פגומה, לרש"י הוי פסול שחיטה משום שזה חונק, ולבה"ג אין זה פסול שחיטה אלא חניקה. ותוס' נשאר בצריך תלמוד על דברי הבה"ג שאין הפסול של "עיקור" דומה לשאר הפסולים שהם בגוף השחיטה.

⁵ ותמהו תוס' (ד"ה כדי) **עדיין יש לשאול שזמן הבדיקה יתארך** או יתקצר לפי גודלו של הסכין, וא"כ עדיין "שהייה" יהיה תלוי באורך ביקור הסכין. ונקטו שמשערים לכל בהמה כמלא שיעור השחיטה היינו כמלא צואר וחוף לצואר כמלא צואר.

⁶ ברש"י (ד"ה בהמה בחייה) **ביאר שהחזקת איסור הוא "אבר מן החי"**. והראשונים בכמה מקומות תמהו על דבריו עי' רשב"א בסוגיין תוס' בביצה כה, א ד"ה בחזקת ועוד, והם נקטו שהאיסור הוא "אינו זבוח", ולפי **ביאור הראשונים נחלקו בדין האם מחזיקים מאיסור לאיסור**, שהרי עתה לפנינו בהמה שאין בה אבר מן החי שהרי מתה, ורש"י סבר שמחזיקים מאיסור אבר מן החי לאיסור נבילה, ותוס' פליגי.

⁷ בעומק הענין **צריך תלמוד רב מדוע לצרף את האיסור לטומאה**, הרי בחייה לא היתה טמאה ומדוע האיסור האכילה שיש בה ישליך על האיסור טומאה שהתחדש לאחר שהיא אינה חייה. ובאחרונים האריכו בזה, עי' רע"א על השו"ע י"ד סי' כה. בבית הלוי ב, כא, ו. ש"ש ד, ג. קה"י סי' טו.

⁸ נקבו הדקין זה אחד מיח' טריפות. רש"י מי חיישינין.

⁹ אפילו שיש הרבה נקבים שלא במקום שיניים (תוס' ד"ה אמר).

¹⁰ וגזירת הכתוב. רש"י ד"ה הלכתא. עי' פנ"י.

¹¹ ביאר רש"י (ד"ה מה) אשה שבעלה קינא ואמר לה אל תסתרי עם פלוני, ונסתרה. יש כאן ספק טומאה ונאסרת על בעלה עד שיבדקו אותה המים המאריים, לפי ההלכות. אמנם עם הסתירה היתה ברשות הרבים אין נחשב לסתירה ואין בזה ספק טומאה.

¹² בתוד"ה התם הוכיחו **שמפרשת סוטה למדו** ספק טומאה ברשות היחיד טמא, ספק טומאה ברשות הרבים טהור, אבל זה לימוד **רק למקום שיכול להיות** כמו סוטה שיכול להיות שנטמאה, ויכול להיות שלא נטמאה. **וכן רק בדבר שאין לו חזקת טהרה מקודם הספק**, שאם יש חזקת טהרה לא נצרך הלימוד מסוטה. **וסוטה עצמה אין נחשב שיש לה חזקת טהרה** כיון שקינא לה בעלה יש גללים לדבר ואיתרע חזקתה. ובאמת הוקשה לתוס' א"כ **איך ספק טומאה ברשות היחיד אנו מטמאים מחמת הדרשה מפרשת סוטה והרי לסוטה אין חזקת טהרה**, וספק טומאה ברשות היחיד אנו מטמאים אפילו כנגד חזקת טהרה. **וביאר**ו שהיות ובסוטה עשאה הכתוב כאילו היא ודאי, ואמנם החזקה שלה רעועה אולם לא היה צריך להיות "ודאי טמאה" ואם היא ודאי מוכח שאף במקום שיש חזקת טהרה יש לטמא.

של תרומה ובפיה מחזיקה שרץ מת ויש ספק אם נגע השרץ בכרות או לא, טהור. ואילו ספק מים מגולים אסור. **דוחה הגמ'** אף זוהי הלכה שנלמדה מסוטה שדווקא דבר שיש בו דעת לישאל טמא. **אמר רב אשי, צלוחית של מי מעיין לצורך פרה אדומה שהניחה מגולה ומצאה מכוסה, יש לתלות שאדם טמא**¹³ נכנס ולכן המים פסולים לאפר פרה ובנוסף מטמאים¹⁴. **ואם כיסה את הצלוחית ויצא וכשחזר מצאה מגולה, המים פסולים לאפר הפרה במידה וחולדה**¹⁵ או נחש¹⁶ לרשב"ג יכולים להגיע לצלוחית, או שנכנס לתוכם טל¹⁷, אבל אינם טמאים ולא מטמאים. **ביאר ריב"ל שדרך השרצים לגלות את הכיסוי ולא לכסותו**¹⁸. (או שהדינים הנזכרים הם באופן שהיה שינוי בצורה שהניח, אבל אם מצא כמו שהניח לא טמא ולא פסול. עי' שיטמ"ק ומהרש"ל). ואילו לגבי מים ספק מים מגולים, אסור. **נמצא שבסיפא של צלוחית מי מעיין הקלו בספק איסור, ואילו בספק מים מגולים לגבי סכנה מחמירים, "א"כ מובנים דברי ר"ה שספק נקוב ע"י זאב, מותר. משא"כ יש לחשוש בציפור המנקר וכו' שבמקום ניקב נחש ניקר.**

דף י

ג' משקים אסורים משום גילוי, מים יין וחלב, וזמן שהייה עד כדי שיספיק נחש לצאת ממקום קרוב וישתה, והגדרת מקום קרוב ביאר רב יצחק בנו של רב יהודה מתחת ידית הכלי, ומבארת הגמ' כדי שיעור הזמן שישתה ויחזור¹⁹ לחורו.

שחט בסכין ואח"כ נמצאת פגומה²⁰, **לר"ה אפילו כל היום שבר בה עצמות השחיטה הראשונה פסולה שיש לתלות שנפגמה הסכין**²¹ בעור קודם השחיטה. **ולר"ח השחיטה כשרה שאנו תולים שנפגמה הסכין לאחר השחיטה. ר"ה לשיטתו שהרי אין אנו יודעים שנשחטה הבהמה כדינה ולכן השחיטה פסולה, ור"ח סבר שהיות ועצם בודאי פוגם את הסכין, ועור הצואר ספק פוגם אין ספק מוציא מידי ודאי, ויש לתלות שהשחיטה כשרה. **שאל רבא על רב חסדא ויש ראיה לר"ה, מבואר בברייתא אדם שטבל ואח"כ נמצא עליו חציצה**²², אפילו התעסק כל היום באותו מין של חציצה, לא עלתה לו הטבילה עד שיאמר בוודאות שלא הייתה עליו חציצה לפני הטבילה**²³, **מבואר שספק חציצה מועיל נגד ודאי טבילה**²⁴. **דוחה הגמ'** שהרי יש להעמיד טמא על חזקתו והוא לא

***** הוספות וביאורי תוספות *****

¹³ במקום שהנפק"מ לגבי אוכל, לא גזרו על ספק אוכל לטמא אלא ספק כלים, ולכן בגמ' בנדה ד, א שהיה ככר מונח על מדף תולים שאדם טהור נטלו. או ששם מדובר שהיה מתחת מדף טמא ובהכרח ככר שהיה נופל היה נטמא, ולכן העמידו בטהור שנטלו כדי שלא יטמא שלטמא אין סיבה ליטלו, וכך העמיד ר"ת תינוקות המטפחים באשפה שלא יטמאו את העיסה יש לתלות שנתן להם טהור.

¹⁴ בתוס' (ד"ה טמאה) העמידו **שדין הטומאה מתייחס אף לכלי, שאמנם עד שריפת הפרה היו משתמשים בכלים שאינם מקבלים טומאה ככלי אבנים וכלי אדמה, אבל לאחר שריפת הפרה השתמשו אף בשאר כלים ולכן אף הכלי טמא.**

¹⁵ רש"י (ד"ה אם יכולה) ביאר בב' אופנים: א. שחולדה מקיאה בחזרה את מה שהכניסה לפיה ונפסל משום מים שנעשתה בהם מלאכה. ב. אמרה תורה "מים חיים אל כל", המים שהיו במעיין יהיו בכלי ושלא יהיו במקום אחר בנתיים. תוד"ה אם ביארו א. אם מדובר לאחר שהתקדשו המים הרי כמו שביאר רש"י בביאור השני שיש פסול שלא יהיו המים במקום אחר. ב. אם לפני קידוש, הרי שהרוק המעורב במים פסול משום שיש בילה, כלומר בכל חלק מהמים יש מים ורוק מעורבים, ובנוסף סברו שצריך שיעור בהזאה. או לפי הבנה זו יכול להיות שאם יזה ב' פעמים באמנת יהיה כשר שיתמלא השיעור הנצרך להזאה למרות שיש רוק מעורב.

¹⁶ נחש לרשב"ג מקיאה כחולדה. ואמנם במשנה שם מבואר אף דברי ר"א שעכבר מקיאה, לא נכתב משום שהוא שמותי. תוס' ד"ה או נחש.

¹⁷ תוס' ד"ה או דירד, הביאו שבמשנה בפרה אף נשנו הלכות אלו, ובכ"ז הגמ' הביאה את דבריה מהברייתא, היות ונזכר במפורש "שאני אומר אדם טמא נכנס". לשון הברייתא "טמאה" ובמשנה "פסולה, והחילוק שבגמ' בזבחים יש מי שסובר מי חטאת שנטמאו מטהרין. הפסול בא מחמת טומאה נזכר טומאה. השמיעו שהצלוחית עצמה טמאה. יש עוד הלכות שהוגדרו כטומאה.

¹⁸ **הסיבה לטהור ב' צדדים לטהור בסיפא א. לתלות בשרץ חי שהוא טהור. ב. לתלות באדם טהור. ויש רק צד אחד לתלות באדם טמא. ברישא בהניח מגולה, אין לתלות בשרצים שהרי הם אינם מכסים, ויש ספק השקול בין אדם טמא לאדם טהור, ולכן מספק טמא. רש"י ד"ה מפני; ואין דרכן.**

¹⁹ תו"ד וישתה הביאו מהירושלמי שאין צריך לפרש שדווקא יחזור למקומו, היות ויש נחש הנקרא שפיפון והוא דק מאוד ולאדם קשה לראותו (ע"פ ביאורו של המהר"ם) ועד שישיים ליבו יטיל ארס במשקה, אמנם אם הכלי סגור אין לחשוש היות והקב"ה נתן לו רשות לבקוע קרקע ולהגיע מהרה אבל לא נתן לו רשות לבקוע כלי סגור.

²⁰ ויודע השוחט בודאות שהסכין הייתה בדוקה מעיקרא. רש"י ד"ה השוחט.

²¹ ושחיטה בסכין פגומה אינה שחיטה אלא הוא קורע והתורה אמרה "וזבחת". רש"י ד"ה נפגמה.

²² תוס' ד"ה טבל מבארים שאמנם הסוגיא לפנינו היא בדין "אין ספק מוציא מידי ודאי" אבל אין זה הנידון המפורסם בכמה סוגיות בש"ס משום שבכל המקומות עסקו בספק הרגיל ולפינוי זה ספק איסורא לחומרא.

²³ שאלו תוס' (ד"ה עד שיאמר) שלגבי טבילה חילקו בגמ' בנדה אם הטבילה הייתה סמוך לחפיפה אין צריכה לחזור ולטבול, ואם הרחיקה חפיפה מטבילה צריכה לחזור ולטבול. **ביארו תוס'** ששם מדובר מחמת תקנתו של עזרא שתיקן חפיפה דווקא בראש. ולגבי שאר הגוף נקרא הדחה ולא חפיפה, ומה שאמר ר"נ לחמותו הוא לפי המנהג שנהגו לרחוץ בחמין קודם הטבילה אבל לא מפורש הדין. **עוד ביאר ר"ת שלטהרות החמירו יותר מלבעלה ולכן בסוגיא לפנינו לא הקילו אף באופן שהטבילה היתה סמוך לחפיפה. עוד ביארו תוס', לכהנים אין נושא של חפיפה כיון שטובלים תמיד.**

²⁴ ביארו תוס' (ד"ה והא) שזה קרוב לודאי שטבל שהרי ההתעסקות במין החוץ היה לאחר הטבילה.

טבל. א"כ דנה הגמ' נאמר בבהמה שהיא בחזקת איסור. **דוחה הגמ'** והרי שחוטה לפניך, ולא שייך לומר שהאדם שטבל לפניך שהרי עליו יש ספק חציצה, **ואילו לגבי הבהמה** אין ספק של רעותא כי אם לגבי הסכין²⁵. ולכן באדם לא יצא מכלל ספק טומאה. ואילו בהמה יצאה מכלל ספק איסור.

עוד שאלו מבואר בברייתא לגבי שחיטת עוף, אם שחט סימן אחד ואח"כ נשמטה הגרגרת²⁶, כשר היות ובעוף מספיק מעיקר הדין שחיטת סימן אחד. אם היה להפך פסול שהרי נטרף קודם שנשחט. **אם ספק חתי נשמטה הגרגרת**, אמרו כל ספק בשחיטה פסול. **והבינו בגמ'** שבאו לרבות אופן שנולד רעותא בסכין שיש לפסול את השחיטה. דוחה הגמ' שבאו לרבות, ספק שהיה או דרסה. ודין שונה מדינו של רב חסדא שאין הספק בבהמה שנשחטה אלא הרעותא בסכין. **ונפסקה ההלכה**²⁷ כר"ה באופן שלא שבר עצמות, שיש לחשוש שנפגמה הסכין בעור קודם השחיטה. **ואם שיבר עצמות** יש לתלות כר"ה שהעצמות פגמו בסכין ולא העור. **ומבאר הגמ'** לדברי ר"ח אם לא שיבר עצמות יש לומר שנפגמה הסכין בעצם המפרקת לאחר השחיטה²⁸.

היה מעשה שנמצאה סכין פגומה והטריף רב יוסף יג' בהמות, **ורצו לומר כשיטת ר"ה** והטריף אף את הבהמה הראשונה שיש לתלות שנפגם הסכין בעור הבהמה. **ודחו, שאמר כרב חסדא** ואת הבהמה הראשונה לא הטריף. **ויש סוברים**, שבהכרח רב יוסף הטריף את כולם, שאם כרב חסדא הרי יש להכשיר את כולם ולתלות שנפגמה הסכין במפרקת של הבהמה האחרונה שנשחטה.

אמר רב אחא בנו של רבא לרב אשי, רב כהנא אמר שצריך לבדוק את הסכין בין כל שחיטת בהמה לבהמה. ורצו לומר שאמר כר"ה ולפסול את הבהמה שנשחטה. **ודחו** שסבר כר"ה כדי להכשיר את הנשחטות אח"כ. **ומספיק** בדיקת השוחט ולא צריך "חכם" משום שעד אחד נאמן באיסורים²⁹. **ומה שצריך להעמיד סכין ע"פ חכם** ביאר ריו"ח "לא אמרו להראות סכין לחכם אלא מפני כבודו של חכם".

עיונים ונקודות

זהירות ממים מגולים.

אמרו בגמ' שג' משקים הזהירו חז"ל משום גילוי, מחשש של סכנה שמא הנחש הטיל בהם ארס. אמרו בגמ' בע"ז ל, "מים שנתגלו הרי זה לא ישפכם ברשות הרבים ולא יגבל בהן את הטיט ולא ירבץ בהם את הבית ולא ישקה מהם את בהמתו ולא בהמת חבירו" וכו'. ועיי"ש באורך הסוגיא כמה הלכות והגבלות בענין מים מגולים. מבואר שם בדברי הש"ס ורש"י שהחשש ממים מגולים משום סכנה, היינו חוששים שמא היה נחש שהטיל ארס במים, והשותה או העובר עליהם בעודו יחף, וכן בהמה שתשתה ינזקו מהארס של הנחש. אמנם דקדקו תוס' (ב"ק קטו, ב) בדבריו של רש"י, שאם יתן לבהמה לשתות מים מגולים שיש בהם ארס של נחש הרי שהחשש סכנה הוא לאדם שייאכל את בשר הבהמה לאחר שחיטה, ותוס' ביארו שאף כלפי הבהמה עצמה יש לחוש מ"בל תשחית". הנפק"מ האם יהיה מותר להשקות בהמה טמאה במים מגולים, שלדברי רש"י אין בזה חשש נזק לאדם. אך בתוס' אנשי שם (תרומות ה, ג) ביאר שתמיד יהיה אסור מצד צער בעלי חיים.

נחלקו הראשונים האם חכמים שהזהירו משתיית מים מגולים נתנו עצה טובה של זהירות, או שיצרו איסור מדברי סופרים (ע' בתוס' ביצה ו, א ד"ה והאידיגא. שם ע"ז לה, א ד"ה חדא; רמב"ן שם בסוף הסוגיא; רמב"ם הלכות רוצח יא, ה). ויש בכך נפק"מ גדולה למקום שאין בו נחשים או לתקופה שלא מצויים בה נחשים, אם חכמים נתנו עצה טובה, כאשר אין חשש נחשים לא תקפה העצה ומותר לשתות מים מגולים, אך אם יש כאן חומר דברי סופרים, יש כלל בידיון (ביצה ו, א) שאף אם בטל הטעם לא בטל האיסור. אמנם יש בראשונים (תוס' שם; וכן הביא הגר"א יו"ד קטז, א) שאמנם נתנו חכמים תוקף של איסור מדרבנן, אך הם עצמם אמרו שיש איסור אך ורק במקומות שיש חשש נחשים. ואף להלכה עד ימינו נחלקו בכך גדולי העולם, וידוע מ"המעשה רב" שהגאון הקפיד על גילו מטעמי סוד. וכן הובא באורחות רבינו מהנהגותיו של ה"סטייפלער".

עוד בענין חשש ארס של נחש

בדברי ר"ה שלא חשש לטריפה שהיה נקב בבני מעיים שנטל הזאב, הביאו ברייתא שמבואר שחוששים לניקור נחש בתאנים וענבים אף אם רואה ציפור או עכבר מנקרים חוששים שקדם להם נחש והטיל ארסו. ורש"י אסר מצד סכנת נפשות. ובשיטת"ק הוסיף שדווקא אם היו במקום מגולה.

שיטת ר"א (ע"ז ל) שמותר לאדם לאכול ענבים ותאנים בלילה מצד "שומר פתאים ד", שואל התורת חיים, מה ההבדל בין תאנים וענבים לגבי שאר דברים, מדוע הקב"ה שומר את האדם שלא יאכל ממנו נחש, יותר מכל הדברים שנאסרו בחשש גילוי.

מבאר התורת חיים, שאין הקב"ה עושה ניסים שלא לצורך, וד' יתברך שומר פתאים בדווקא כתוב ולא את החכמים, משום שעל החכמים נתן בהם הבורא יתברך את הבינה שהם ישמרו את עצמם, והשמירה המעולה שהעניק להם היא השכל והסברא להינצל, משא"כ לפתאים. ועל זה הדרך משקים שהדרך שהם יהיו בתוך כלים, אין בהם נס מיוחד ועל האדם לשמור שלא יתגלה ולבדוק שהכלי יהיה מכוסה כפי הנצרך, ולכן כביכול אין שמירתם ביד הקב"ה כיון שניתן לאדם אפשרות להינצל מארס הנחש בהגיון קל ופשוט. אבל תאנים וענבים, אין הדבר אפשרי שהרי צריך לייבש אותם בחמה ולהניח אותם על הגג כדי שיהיו גרוגרות וצימוקים, ואין הדרך ואין האפשרות להניח בכלים מוגנים, לכן ע"ז אמר ר"א שומר פתאים ד', מחמת תיקון העולם אמר הקב"ה שישמור על הדברים האלו שאין לשומרם. וע"ז הדרך באבטיח כיון שהתגלה היה על האדם לכסותו ולכן יש בו משום גילוי.

***** הוספות וביאורי תוספות *****

²⁵ שואלים תוס' (ד"ה סכין) אם יש מקום לחלק ולומר שהבהמה נשחטה והספק הוא רק בסכין שנפגמה, מדוע לא נאמר כך לגבי מקווה שנמצא חסר, והדין שתולים שהטובל לא טבל וכל הטהרות טמאים, מדוע לא נאמר שיש לחלק בין הרעותא במקוה לבין האדם. וביארו בג' ביאורים, א. המקווה נמצא חסר והולך ואין לו כשרות ביחס לטובל. ב. עצם ודאי פוגמת בסכין לאחר השחיטה. וכן לא שייך לומר שם שטבל בודאי, שהרי המקווה חסר, משא"כ בנידון של טבילה בחציצה בסוגיא לפנינו הרי טבילה היתה ויתכן שהחציצה באה אח"כ.

ואין לומר שהמקווה נחסר רק אחר הטבילה כמו שאמרו לרב יוסף בדעת ר"ח שהסכין נפגם אחר שחיטת כל הבהמות, שבמקווה אין סברא לומר שנחסר דווקא בסוף. ואילו בסכין יש לומר שבתחילה נזהר היות ויודע שצריך לשחוט עוד בהמות משא"כ באחרונה פחות חושש מהמפרקת. ג. יש להבין באמת מה שונה העניין אם הספק בסכין או בבהמה, והביאור שספק בסכין הוא מורכב וכמעט הוא ספק ספיקא שהרי אף אם נפגם בעור יתכן שלא שחט במקום הפגימה והיתה שחיטה טובה. ולכן יש מקום להקל יותר מהנידון של מקווה.

²⁶ אין הבדל אם שחט וושט ונשמטה הגרגרת, או שחט גרגרת ונשמט הוושט. אלא נקטו כך היות וגרגרת עשויה להישמט. רש"י ד"ה שחט.

²⁷ הביא רש"י (ד"ה והלכתא) שהיה לפניו מקרה כזה בעוף "ועל ידי היה מעשה והורה לי רבינו יעקב ב"ר יקר בעוף לאיסור".

²⁸ נוקט רש"י להלכה שאנו לא מקילים לתלות בפגימה מחמת מפרקת לאחר שחיטה, משום שהיא כעור הצואר שאינו פוגם (והבנה זו ביאר רש"י ד"ה מכדי, אף בדברי הקולא לשיטת ר"ח לתלות שנפגם הסכין במפרקת בהמה אחרונה), אלא רק בשבירת עצמות בודאי אנו מקילים כר"ח. ובשיטת"ק הוסיף עוד מילה ברש"י שהיא גורמת לחומרה, "בשבירת עצמות **בכת** אנו מקילים כר"ח".

²⁹ ולא הזקיקה התורה עדים על השחיטה. רש"י ד"ה עד.